

„morfologické skupiny“ stopkovýtrusých hub

tradiční dělení podle charakteru plodnic:

(také poněkud odlišné pracovní metody → specializace mykologů)

- houby lupenaté
- houby hřibovité
- houby rosolovkovité
- houby chorošovité
- houby kornatcovité
- houby kyjankovité a kuřátkovité
- houby lošákovité
- houby břichatkovité

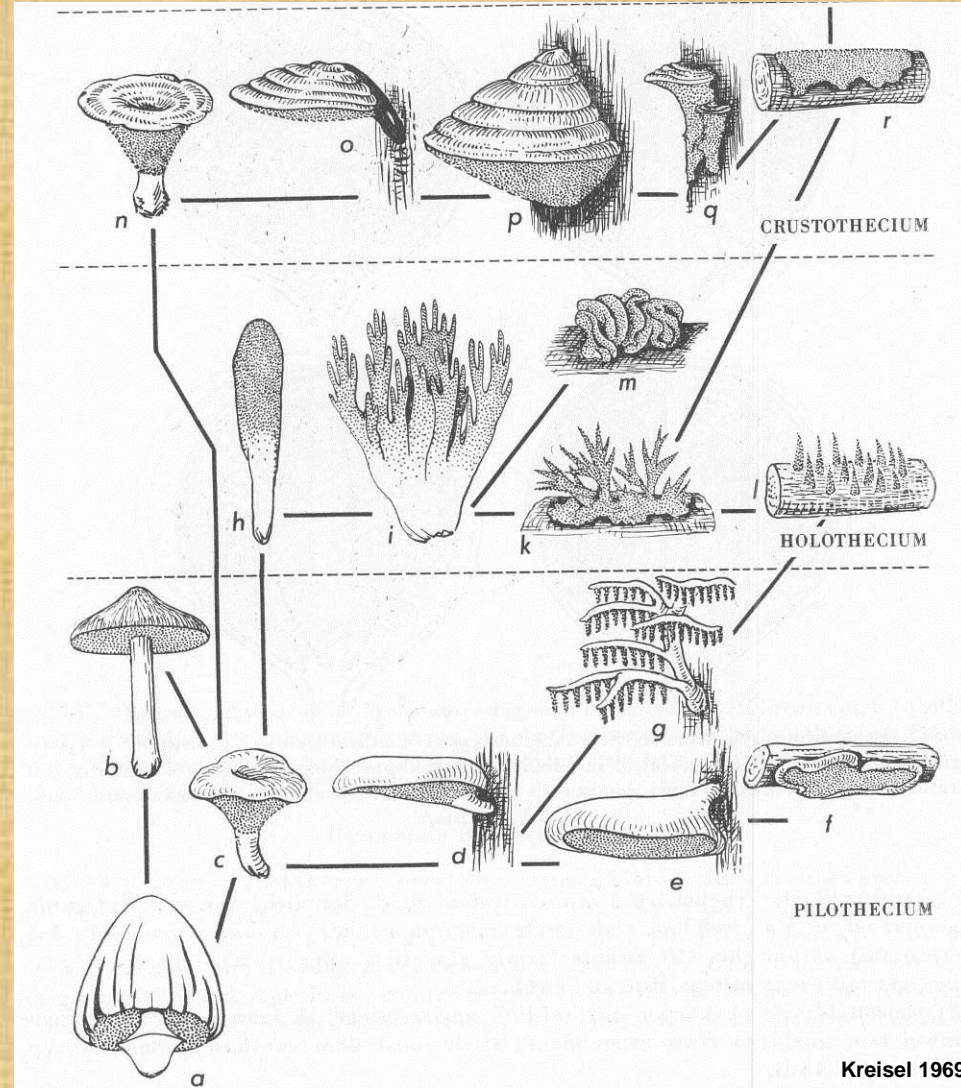
základní makroznaky bazidiomycetů

základní typy plodnic rouškatých hub:

krustothecium (plodnice s postupným vývojem - přirůstající, jedno- nebo častěji víceletá): hydneloidní, ganodermatoidní, fomitoidní, stereoidní, korticioidní aj.

holothecium (jednoletá ± masitá plodnice, hymenium pokrývá celý povrch): klavarioidní, ramarioidní, tremelloidní, mukroneloidní aj.

pilothecium (plodnice jednoletá, s jednorázovým vývojem, kloboukatá, hymenofor pokrývá spodní část klobouku): agarikoidní, kantharelloidní, pleurotoidní, cyfeloidní, hericioidní aj.

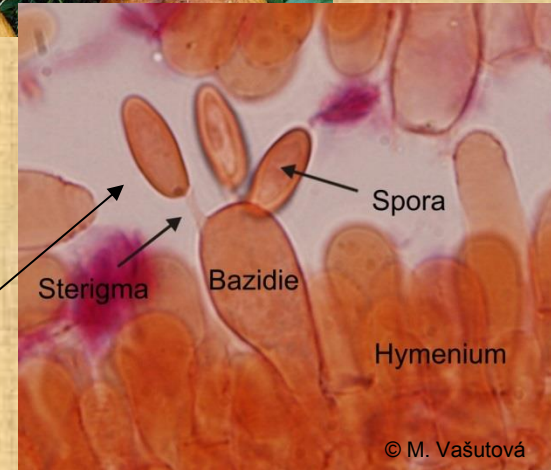
hřibovité houby - znaky

zásadní je zbarvení a tvar plodnice
slizkost klobouku, přítomnost vela
síťka na třeni

zbarvení a barevné změny dužniny
ekologie (téměř všichni mykorizní)

z mikroskopických znaků mají význam:

- velikost a tvar výtrusů (obv. vřetenovité)
- přítomnost kaulohymenia (fertilní pokožka třeně pokrytá hymeniem)
- charakter pokožky klobouku (uspořádání a tvar koncových buněk, jejich pigmentace)

hřibovité houby - literatura

Alessio C.L. (1985): Boletus. - In: Fungi Europaei, vol. 2.

Ladurner H. et Simonini G. (2003): Xerocomus s.l. - In: Fungi Europaei, vol. 8.

Engel H. et al. (1996): Schmier- und Filzröhrlinge in Europa

Šutara J., Mikšík M. et Janda V. (2009): Hřibovité houby. - Academia, Praha.

<http://boletales.com/>

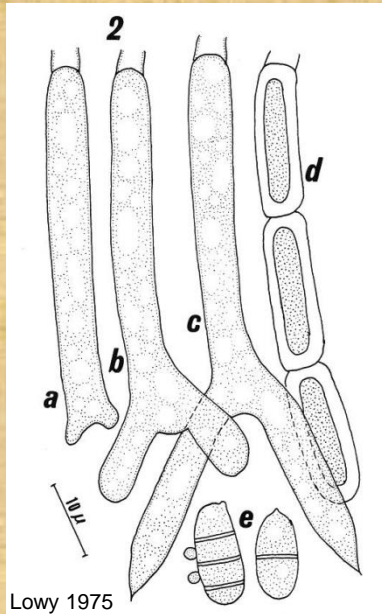

rosolovkovité houby - znaky

zbarvení a tvar plodnice, ekologie (někteří paraziti)
z mikroskopických znaků mají význam:

- typ bazidií
- velikost a tvar výtrusů
- počet buněk výtrusů
- přítomnost přezek
- tvorba konidií

kyjankovité a kuřátkovité houby - znaky

makro:

zbarvení plodnice (báze, vrcholky větví)

charakter větvení (U/V, vícenásobné)

chuť a zbarvení dužniny

barva výtr. prachu

barevné změny povrchu a dužniny

přítomnost sklerocií (*Typhula*)

mikro:

tvar, velikost, ornamentika spor

(bisporické vs. tetrasporické bazidie)

přezky

skeletové hyfy (*Ramaria*, *Pterula*)

ekol.:

substrát - pozemní, dřevo, zbytky bylin

lit.: Christan J. (2008): Die Gattung *Ramaria* in Deutschland. - IHW Verlag, Eching.

lošákovité houby - znaky

makro:

způsob růstu (krustothecium vs. pilothecium)

zbarvení ostnů a výtr. prachu (bílá/hnědá)

barva dužniny

pach (maggi, kumarin, anýz, moučný) a chuť

gutace

mikro:

ornamentika a velikost spor

přezky

lit.: Maas Geesteranus R. A. (1975): Die terrestrische Stachelpilze Europas. - 127 p., 40 tab., Amsterdam et London.

Dvořák D. et Hrouda P. (2006): Ježaté houby: lošáky a korálovce. Masarykova univerzita v Brně, 2005.

chorošovitě houby - makroznaky

zbarvení, tvar plodnice - zcela rozlité, „efusoreflexní“ (s horním okrajem odstálým), bokem přirostlé, s postranním či centrální třeněm, střečovitě nad sebou

povrch klobouku (hladký, s krustou, štětinatý aj.)

velikost pórů

tmavá či želatinózní vrstva mezi rourkami a dužninou

okraj plodnice (rhizomorfy - u rozlitých typů)

konzistence: dřevnatá, ztuha masitá, měkce masitá, korkovitá

přítomnost zrnitého myceliového jádra (*Fomes*)

zásadní jsou rovněž ekologické znaky:

- charakter a druh substrátu (živý x odumřelý, jaká část stromu aj.)

- typ tlení: bílé tlení (rozklad všech složek vč. ligninu) a hnědé tlení (rozklad především celulózy - menšina druhů)

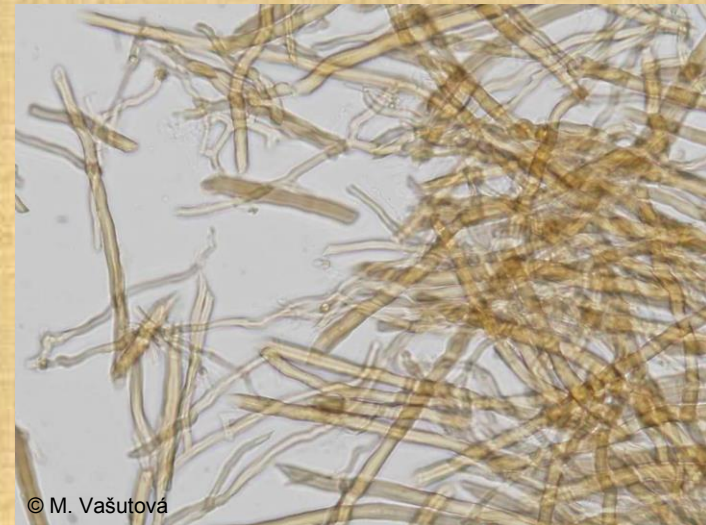
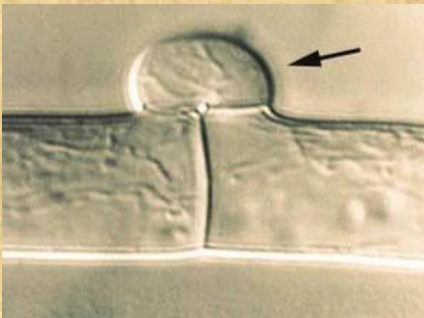
chorošovitě houby - mikroznaky

plodnice - plektenchymatická pletiva (prosenchym, pseudoparenchym)

tvořena hyfami trojího typu:

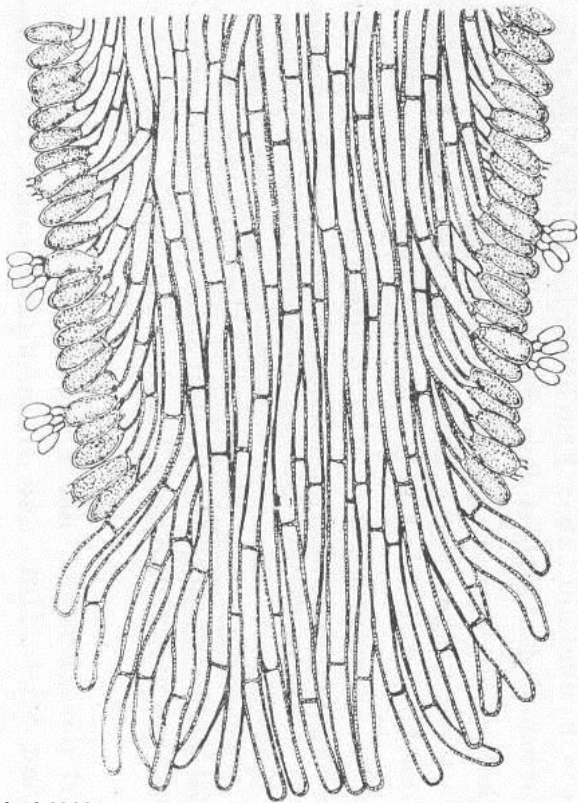
- **generativní** hyfy tenkostěnné, větvené, přehrádkované
- **skeletové** hyfy - tlustostěnné, nevětvené, nepřehrádkované
- **ligativní** hyfy - tlustostěnné, bohatě větvené, nepřehrádkované, často téměř postrádají lumen

zásadní význam přítomnost či absence **přezek** na přepážkách hyf

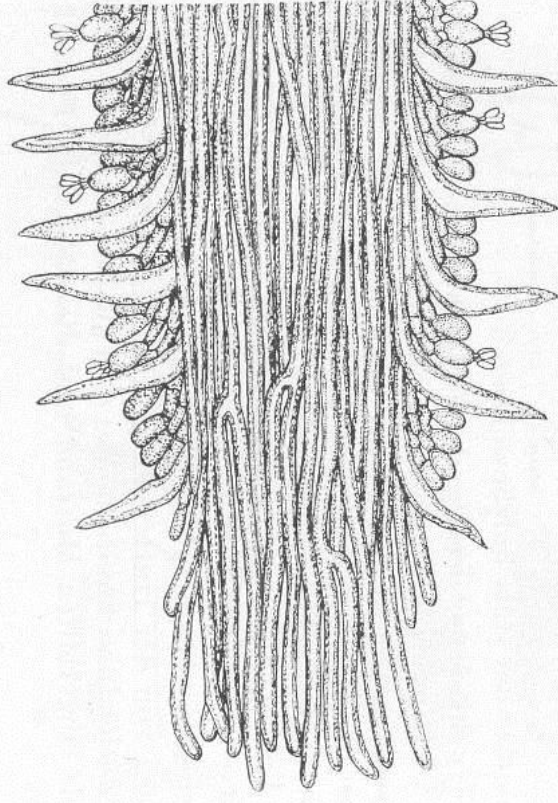

chorošovitě houby - mikroznaky

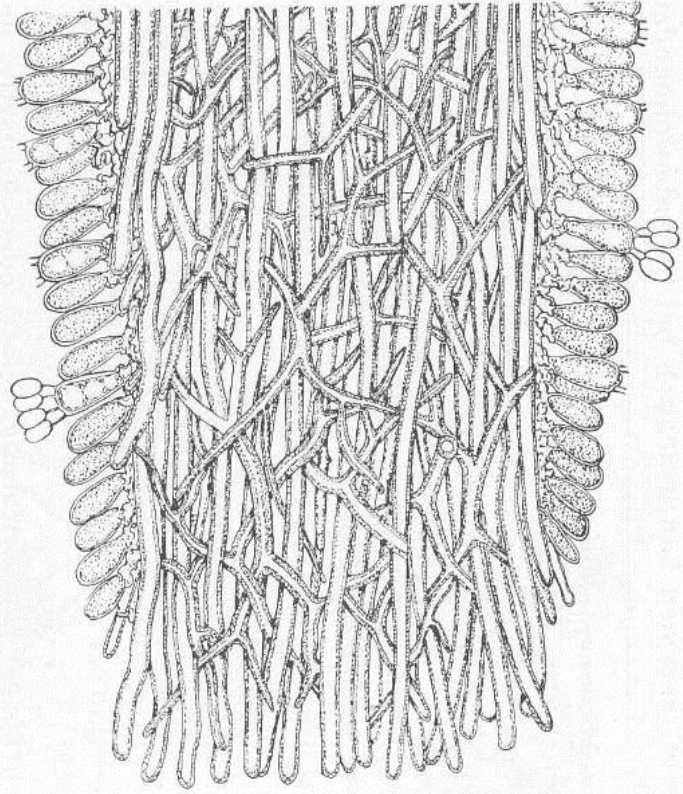
hyfové systémy

a

b

c

monomitický

dimitický

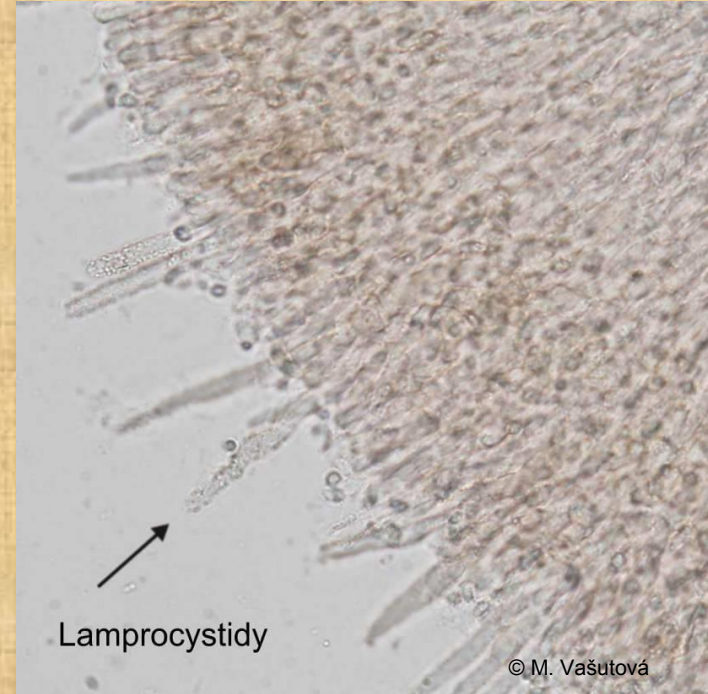
trimitický

Kreisel 1969

chorošovitě houby - mikroznaky

- sety: hnědé tlustostěnné nepřehrádkované elementy (*Hymenochaetales*)

- různé typy cystid (gloeocystidy, metuloidy)
- přítomnost a charakter inkrustace hyf
- amyloidita a cyanofilita hyf a spor
- další charakteristiky spor

lit.: Ryvarden L., Melo I. (2014): Poroid fungi of Europe. – Fungiflora, Oslo.

Bernicchia A. (2005): Polyporaceae s.l. – In: Fungi Europaei, Vol. 10, Edizioni Candusso, Alassio.

kornatcovité houby - makroznaky

víceméně rozlité či „effusoreflexní“ plodnice

pach plodnic

hymenofor: hladký, poroidní, irpikoidní (s nepravidelnými zuby), ostnitý, merulioidní (sít'natě zvrásněný), grandinioidní (jemně zrnitý), tuberkulátní (nepravidelně hrbolkatý)

konzistence: kožovitá, dřevnatá, moučnatá, voskovitá, blanitá

okraj plodnice (rhizomorfy aj.)

případné barevné změny

makroznaky celkově podružný

význam

pevník plstnatý - *Stereum subtomentosum*

ostnateček trásnitý – *Steccherinum fimbriatum*

tlustěnka kafrová – *Scytinostroma portentosum*

žilnatka bledá – *Phlebia centrifuga*

dřevomorka lesní – *Serpula himantioides*

kornatcovité houby - mikroznaky

- hyfový systém (přítomnost skeletových nebo ligativních hyf)
- přítomnost a četnost přezek v různých vrstvách pletiva
- na řezu: subikulum, subhymenium a hymenium
- inkrustace na hyfách
- přítomnost gloeoplerních hyf, mléčnic apod. (SA+/SA-)
- tvár a velikost bazidií, počet sterigmat a další znaky bazidií (repetitivní aj.)
- tvar, velikost, ornamentika a amyloidita spor, tloušťka stěny
- tvorba konidií
- cystidy (různé typy - lycocystidy, asterocystidy, halocystidy, gloeocystidy, lamprocystidy aj.), hyfidie, asterosety a další elementy

důležité jsou podobně jako u chorošovitých ekologické znaky!!

(charakter substrátu, typ hniloby)

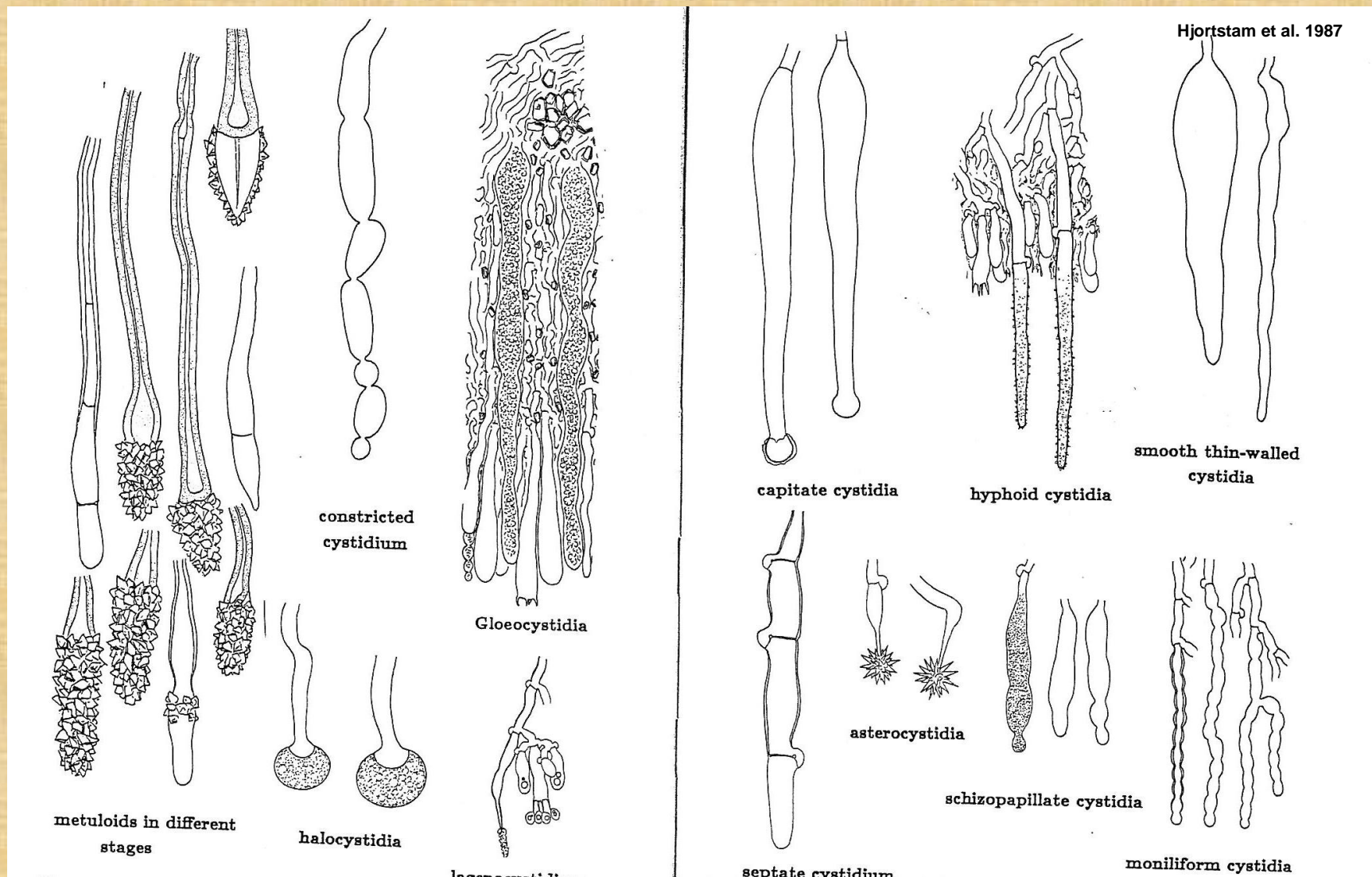
lit.: Bernicchia A., Gorjón S. P. (2010): Corticiaceae s.l. – In: Fungi Europaei, Vol. 12, Edizioni Candusso, Alassio.

Eriksson J., Hjortstam K., Larsson K.-H., Ryvarde L. (1973-1988): The Corticiaceae of North Europe. Vol. 1.-8. – Fungiflora, Oslo.

kornatcovité houby - mikroznaky

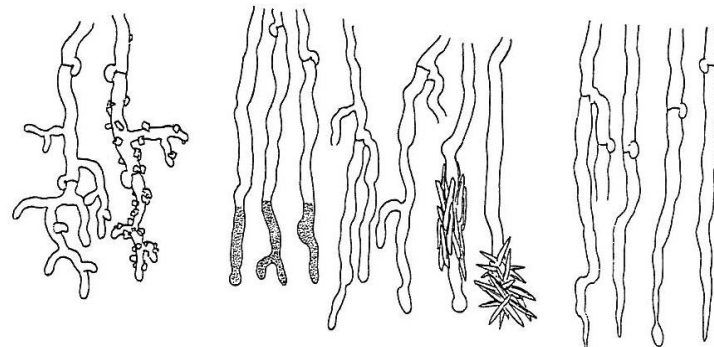
příklady cystid u kornatcovitých hub

kornatcovité houby - mikroznaky

příklady dalších sterilních
elementů u kornatcovitých hub

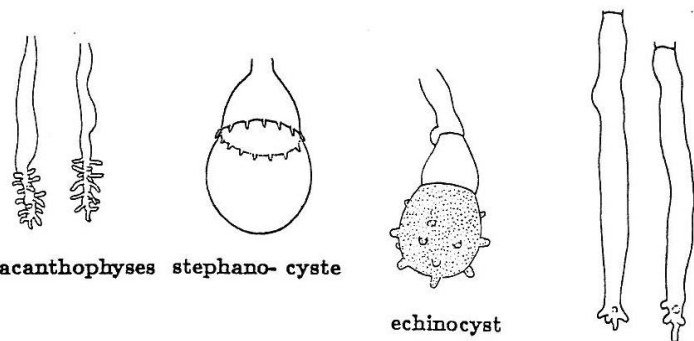
Hjortstam et al. 1987

dendrohyphidia

paraphysoid hyphae

subulate hyphae

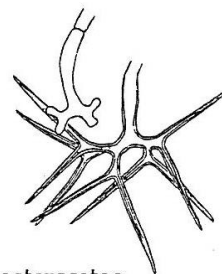

acanthophyses

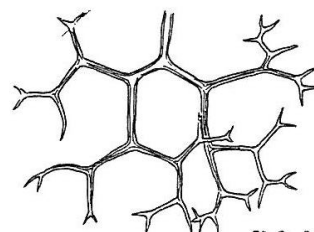
stephano-
cyste

echinocyst

acanthocystidia

asterosetae

dichohyphidia

Fig. 19. Types of different sterile hymenial organs.

znaky a mikrostruktury nelupenatých hub II.

Dacrymyces sp. – vidlicovité bazidie, septované spory (Kongo č.)

Auricularia sp. – vícebuněčné bazidie (Kongo č.)

Clavulina cinerea – bisporické bazidie, elips. spory

Ramaria sp. – elipsoidní hnědavé badavč. spory (+cyanofilní ornamentika)

Macrotyphula fistulosa - holothecium

Hymenochaete rubiginosa - sety (binokl)

Ganoderma sp. - spory se speciální ornamentikou (KOH/kongo/Melzer/voda)

Asterostroma medium – dextrinoidní asterosety, amyloidní spory (Melzer)

Trametes sp. – trimitický hyfový systém

Gloeohypochnicium analogum - hrboľkaté (tuberkulátní) hymenium, „vůně“, inamyloidní bradavčité spory, gloeocystidy (sulfovanilin)

břichatky

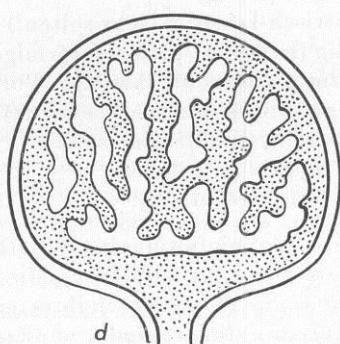
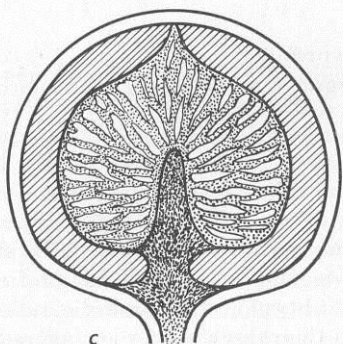
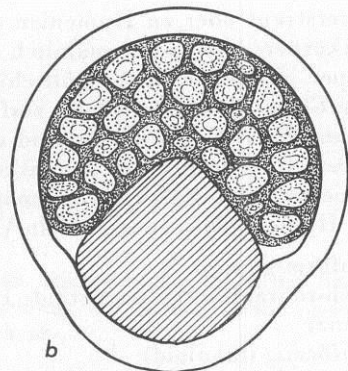
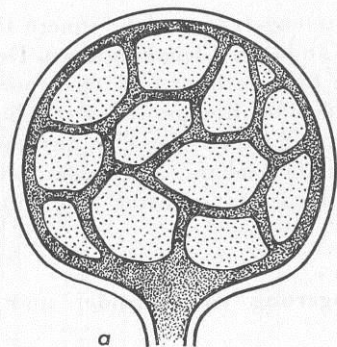
povrch plodnice - **okrovka (peridie)**

uvnitř různě organizovaný **teřich (gleba)**, v němž vznikají spory (obvykle na hymeniu, které pokrývá povrch jeho vnitřních prostor)

uvnitř teřichu často také **vlášení (kapilicium)**

spory roznášeny větrem, vodou, živočichy aj.

(typy plodnic dle geneze:)

a) plektothecium

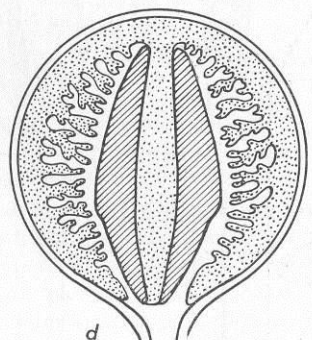
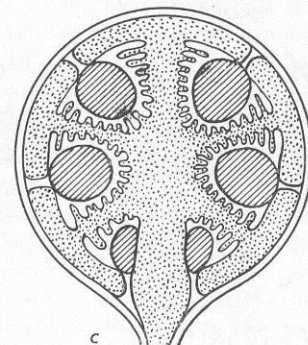
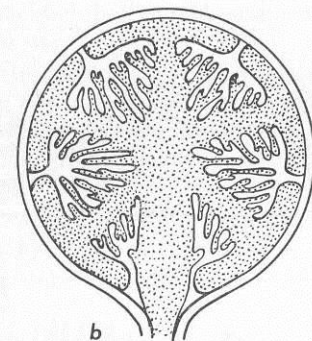
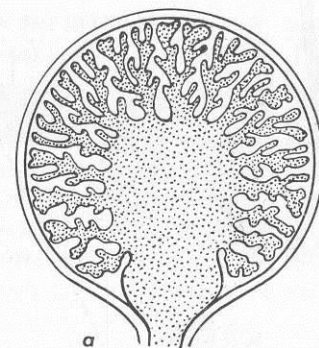
b) lyzothecium

c) schizothecium

d) auliothecium

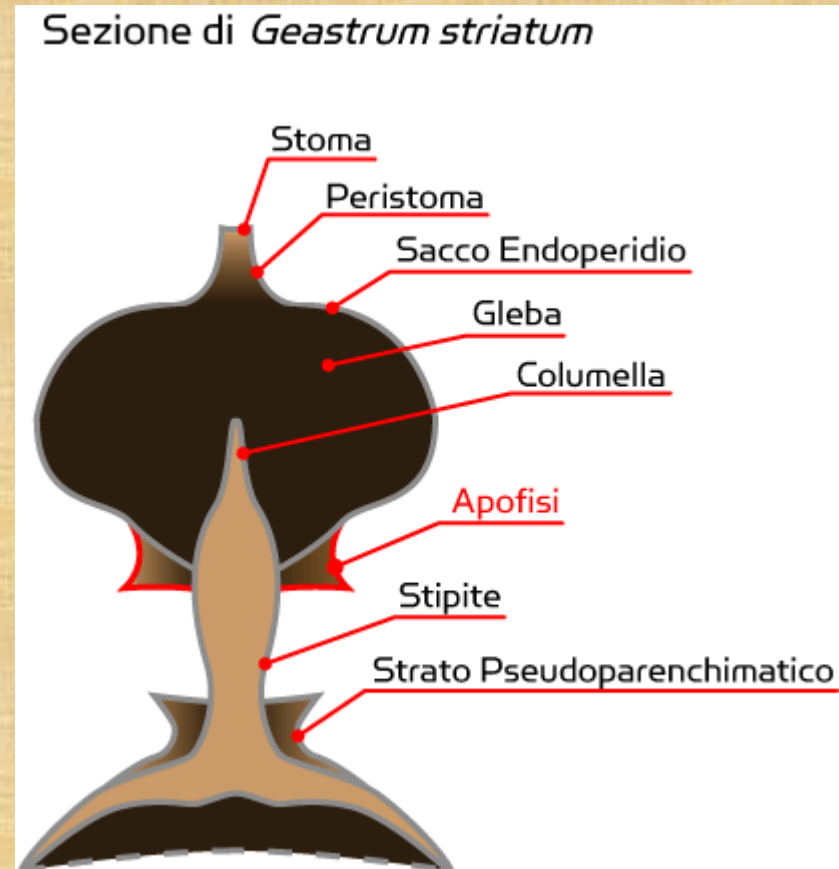
klathrothecium
(a-d)

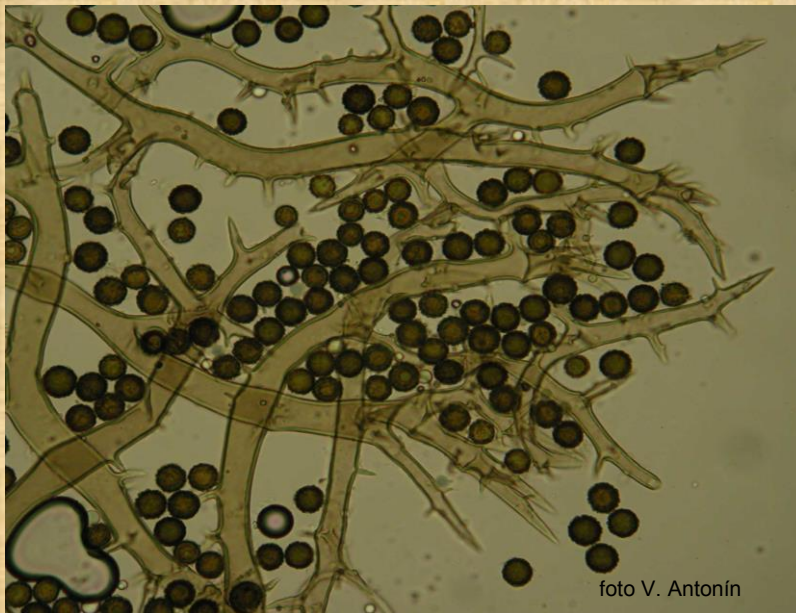
břichatkovité houby - makroskopické znaky

- charakter a utváření peridie (exo- a endoperidie, ostny, areoly) a její hygroskopicita (*Geastrum*, *Astraeus*)
- přítomnost a utváření ústí (*Tulostoma* – brvité x rourkovité, *Geastrum* – rýhované x třásnité)
- přítomnost a utváření sloupku – kolumely
- přítomnost myceliové vrstvy (*Geastrum*)
- přítomnost a tvar sterilní části – subgleby
- zbarvení výtr. prachu (*Lycoperdon*)

břichatkovité houby - mikroskopické znaky

- peridie - přezky (*Scleroderma*)
- kapilicium - charakter větvení, póry, (přepážky)
- spory: velikost, ornamentika, (tvar), přítomnost stopeček

břichatky - základní literatura

Pilát A. (1958): Gasteromycetes. - In: Flora ČSR. sv. 1, ČSAV, Praha.

Pegler D.N., Laessle T. et Spooner B.M. (1995): British puffballs, earthstars and stinkhorns. - RBG Kew, London.

Sarasini M. (2005): Gasteromiceti epigei. - Associazione Micologica Bresadola.

Jülich W. (1984): Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze. – In: Gams W., Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/1, Fischer Verlag, Jena.

Hansen L. et Knudsen H. (eds.) (1997): Nordic macromycetes. Vol. 3. Heterobasidioid, aphylophoroid and gasteromycetoid Basidiomycetes. – Nordsvamp, Copenhagen.

Breitenbach J. et Kränzlin F. (1986): Fungi of Switzerland. Vol. 2. – Mycologia, Luzern.

Krieglsteiner G.J. (ed.) (2000): Die Großpilze Baden-Württenbergs. Vol. 2. – Ulmer Verlag, Stuttgart.

+ monografie jednotlivých rodů

Boletales

Scleroderma spp.

pestřec

hlízovitá plodnice s kořenovitě svazčitou bází

gleba drobně dutinkatá – lakunózní (trv. prep.), za zralosti prašnatá

kapilicium redukované

spory ostnité n. síťnaté, kulovité

mykorizní druhy

slabě jedovaté

Agaricales

Langermannia gigantea

vatovec obrovský

až 50 cm velké plodnice

subgleba chybí

za zralosti se rozpadá celá plodnice, může se i kutálet jako „stepní běžec“

na eutrofních místech (komposty, pastviny, lužní lesy, porosty kopřiv apod.)

saprotrof

Agaricales

Lycoperdon spp.

pýchavka

sterilní subgleba, kolumela

ostnitá peridie

lakuny v glebě (trv. prep.)

pozemní saprotrofové

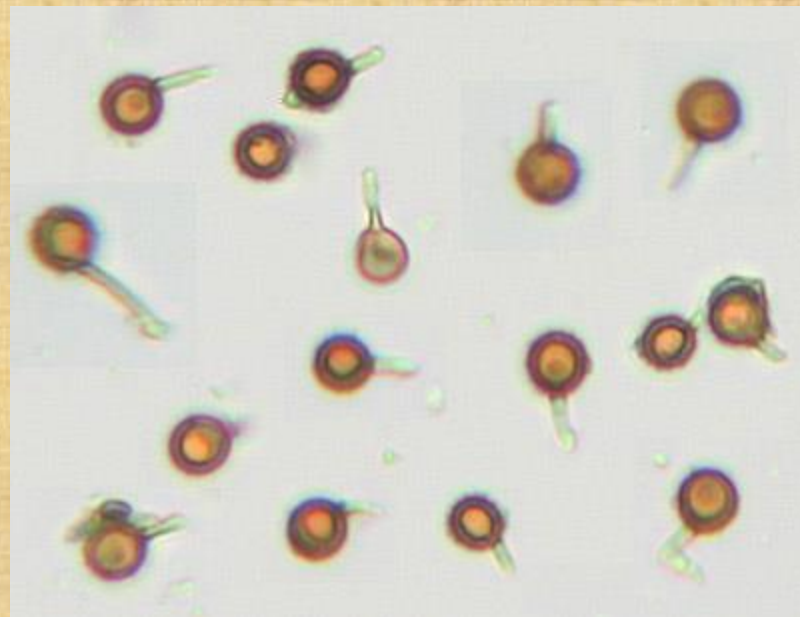

Agaricales

Bovista nigrescens

prášivka černající

plodnice bez subgleby, za zralosti
nepravidelně praská na vrcholu
„vločkovité“ kapilicium, stopečkaté spory
na pastvinách a loukách
saprotrofní

Agaricales

Disciseda

žaludice

plodnice bez subgleby, s dvouvrstevnou peridií
za zralosti obřízně praská, otvor vzniká naspodu
vnitřní okrovky
spory kulovité
xerothermní biotopy – písčiny, stepi
saprotrofní

Agaricales

Tulostoma sp.

palečka

stopkaté plodnice s dřevnatou stopkou
ohraničený otvor na temeni
xerofilní druhy nelesních stanovišť
saprotrofové

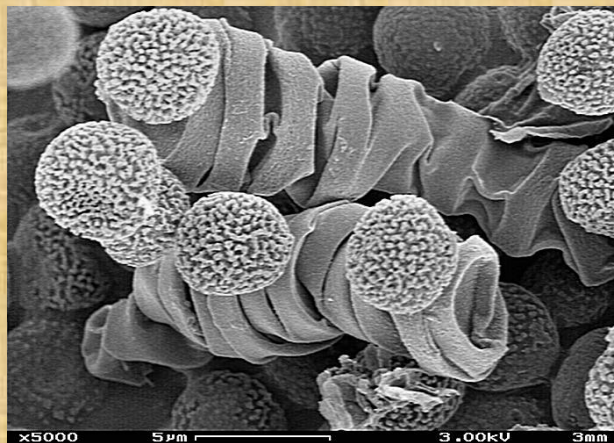

Agaricales

Battarraea stevenii

battarovka Stevenova

mohutné stopkaté plodnice
plodná část se otevírá obřízně
„třeň“ dřevnatý, hrubě vláknitý
teřich obsahuje elatery
saprotrof, kosmopolit
pustá suchá místa, polopouště, pouště

Boletales

Astraeus hygrometricus

hvězdák vláhojevný

dvouvrstevná peridie

vnější okrovka praskající, cípy hygroskopické

Geastrales

Geastrum

hvězdovka

funkčně dvouvrstevná peridie

vnější praská (někdy cípy hygroskopické)

vnitřní okrovka na vrcholu s diferencovaným ústím
(vláknitým/rýhovaným)

vlášení (kapilicium) nevětvené

spory kulovité, bradavčité

(?)saprotrofní druhy různých biotopů

Agaricales

Cyathus spp.

číšenka

pohárkovité plodnice

na dně pecičky (peridioly) s
provázkovitým funikulem

spory v pecičkách – šíření pomocí
deště

C. striatus (č. rýhovaná)

Phallales

Phallus impudicus

hadovka smrdutá

tzv. klathrothecium – nosič (receptakulum)

spory ve zralé slizovité glebě na povrchu kloboučku

endozochorie – mouchy, brouci

